

Osnovna šola Pohorskega odreda Slovenska Bistrica

ZNAČILNOSTI ANTIUTOPIJE V ROMANU RAZCEPLJENI

književnost

raziskovalna naloga

Avtor: Tinkara Novak

Mentor: Nina Ančič

Slovenska Bistrica, 2017

VSEBINA

1 UVOD	1
2 TEORETIČNI DEL.....	2
2.1 O avtorici in njenem romanu Razcepljeni	2
2.1.1 O avtorici	2
2.1.2 O knjigi in filmu.....	2
2.2 Literarni pojmi	4
2.2.1 Prehodna literatura	4
2.2.2 Znanstvena fantastika	4
2.2.3 Utopija	4
2.2.4 Antiutopija, negativna utopija, distopija.....	5
2.3 Teme v romanu Razcepljeni	7
2.3.1 Identiteta	7
2.3.2 Strah	8
2.3.3 Družbeni razredi	8
2.3.4 Skrivnosti in laži	9
2.3.5 Vrednote.....	9
2.3.6 Moč.....	10
2.3.7 Družina.....	10
2.3.8 Družbena ureditev	11
2.3.9 Možnost rešitve	11
2.3.10 Nadzor	11
2.3.11 Prijateljstvo.....	12
2.3.12 Tekmovalnost	12
2.4 Književni čas in prostor v romanu	12
2.5 Vprašanje žanrskosti v romanu Razcepljeni	13
3 EMPIRIČNI DEL.....	15
3.1 Raziskovalne metode.....	15
3.2 Raziskovalne hipoteze	15
3.3 Analiza ankete	15
3.4 Poizvedovanje o priljubljenosti po knjižnicah	21
4 ZAKLJUČEK	22
5 VIR IN LITERATURA	23
5.1 Vir	23
5.2 Literatura.....	23

POVZETEK

Raziskovalna naloga se ukvarja z žanrskostjo v romanu Razcepljeni, katerega avtorica je Veronica Roth. Prvi del raziskovalne naloge, teoretični del, razloži, zakaj to delo uvrščamo med antiutopična dela in predstavi kratek razvoj od utopije do antiutopije. Predstavi literarne pojme, ki so pogosto povezani z romanom Razcepljeni, npr. antiutopija, znanstvena fantastika, prehodna literatura ipd. Vsebuje tematsko analizo, ki se osredotoča še posebej na teme, ki jih lahko velikokrat najdemo v antiutopičnih delih.

Drugi del raziskovalne naloge se ukvarja s priljubljenostjo knjig z antiutopičnimi temami in raziskuje, ali so takšne knjige pri nas priljubljene v primerjavi s tujino, kjer na internetnih straneh zasledimo veliko strani, posvečenih antiutopičnim romanom. Glede na teme v romanu Razcepljeni spada le-ta v žanr antiutopičnega romana in predvidevali smo, da so take knjige pri najstnikih priljubljene prav zaradi tem. K priljubljenosti knjig pripomorejo tudi filmi, posneti po njih. Z metodo ankete smo ugotavljali, kako so sprejeli trilogijo in film osmošolci in devetošolci naše šole. O romanu in njegovi priljubljenosti pa smo se pozanimali tudi v Mariborski knjižnici, v oddelku Rotovž. Hoteli smo tudi izvedeti, ali so antiutopična dela priljubljena le kratkoročno, kar se je izkazalo za trd oreh.

Ugotovili smo, da so antiutopije za mlade bralce priljubljene zaradi filmov, posnetih po knjigah, in hkrati tudi zaradi tem, ki so značilne za ta žanr. Najprej si najstniki ogledajo film, ker jim je ta všeč, pa preberejo še knjigo. Tistim, ki je prvi del trilogije všeč, preberejo še ostala dela. Zgolj posamezni bralci poročajo o vplivanju knjig na njihovo razmišljanje ali čustvovanje.

Ključne besede: antiutopija, Razcepljeni, Veronica Roth

ABSTRACT

This research paper deals with the genre of the novel *Divergent* by Veronica Roth. The first part of the research paper, the theoretic part, explains why this work belongs to dystopian works and introduces the development from a utopia to dystopia. It also introduces literary terms that are often associated with the novel *Divergent* e.g. dystopia, science-fiction, young adult fiction, utopia. It includes a thematic analysis, which focuses on the themes that can be often found in dystopias.

The second part of the research paper deals with the popularity of dystopian books and researches whether the books like that are popular here compared to abroad, since we can find on the internet many websites dedicated to dystopias. According to the themes in the novel, *Divergent* is a dystopian novel and we have presumed that such books are popular amongst teenagers because of the literary themes. Films that are based on the books also contribute to the popularity of the books. With a survey we have found out how the trilogy and the film was received by the 8th and 9th grade students of our school. We have also asked about the popularity of the novel itself in Mariborska knjižnica Rotovž. We have also wanted to find out whether dystopian works are popular only in the short term which has turned out to be a hard nut crack.

We have found out that dystopian books are popular because of the films based on the books and because of the themes that are typical for dystopias. Teenagers first watch a film, then they read a book. Those who like the first part of the trilogy, read the other parts too. Only some readers report about books influencing their thoughts and emotions.

Key words: dystopia, *Divergent*, Veronica Roth

1 UVOD

Knjigo *Razcepljeni* od Veronice Roth sem prebrala, ker mi jo je priporočila voditeljica na poletnem taboru. Ko sva govorili o tej knjigi, sem si jaz že ogledala film in mi ni bil preveč všeč, ker mi niso bili všeč glavni igralci. Prav tako nisem vedela, da je posnet po knjigi. Takoj po taboru sem knjigo prebrala v angleščini. Po navadi mi je knjiga bolj všeč kot film in tudi v tem primeru je bilo tako. V filmu me je najbolj zmotilo, da sem si osebe predstavljala drugače. Motilo me je razmerje med glavnima osebama, predstavljeno v filmu, v knjigi se mi je zdel njun odnos pristnejši. V filmu je poudarjena ljubezenska zgodba, v knjigi pa vsebina pogovora med književnima osebama.

Glede na teme, ki se pojavljajo v knjigi, delo uvrščamo med t. i. antiutopije. Sklepamo, da so prav teme (npr. ljubezenska romanca, upornišтво, najstniške težave (norčevanje, nadlegovanje, težave z identiteto, prijateljstvo, zavist), soočenja z lastnim strahom, odnosi med književnimi osebami ipd.) tiste, ki privabijo mlade bralce k branju take literature. Naloga želi ugotoviti, ali so knjige s tako tematiko priljubljene. Namen je tudi odkriti, ali je knjiga priljubljena zaradi filma, ki je bil posnet po knjižni predlogi oz. poizvedeti, ali je knjiga pri nas dejansko tako priljubljena, kot je moč razbrati na podlagi kopice filmov, ki so bili posneti po knjižnih uspešnicah, ki jih uvrščamo v t. i. antiutopije. O priljubljenosti je sicer moč sklepati le s spletnih strani, predvsem tujih. Vprašanje je, kako dolgo ostanejo take vrste knjig priljubljene, saj je naenkrat bila »poplava« izhajanja antiutopičnih mladinskih romanov, filme so snemali, vsako leto je izšel ali nov izvod knjige ali se je v kinodvoranah predvajal film, posnet po kateri izmed njih.

Naloga tako predstavi literarnoteoretične pojme, delo *Razcepljeni* s tematskega vidika, književnega okolja, dogajanja oz. zgodbe; vse to prikaže v povezavi z glavno književno osebo, ki je v ospredju.

V drugem delu naloga predstavi analizo ankete, izvedene med osmošolci in devetošolci naše šole ter ugotovitve primerja tudi s podatki, pridobljenimi na podlagi pogovora s knjižničarji v mariborski knjižnici.

Zastavili smo si naslednje hipoteze:

- Knjiga *Razcepljeni* spada v žanr antiutopije.
- Najstniki si najprej ogledajo film. Ker jim je všeč, preberejo tudi knjigo.
- Knjige postanejo bolj znane zaradi filmov, ki so posneti po njih.
- Ker jim je vsebina prvega dela trilogije všeč, čakajo na izid drugih delov trilogije.
- Priljubljenost knjige oz. filma je kratkoročna.
- Mladim bralcem so všeč teme, ki so tipične za tak žanr.
- Knjige vplivajo na bralce.

O antiutopijah ni veliko literature v slovenščini. V slovenščino je prevedena knjiga Keitha M. Bookerja, *Antiutopija v moderni literaturi: fikcija kot družbena kritika*, ki podrobno predstavi značilnosti književne vrste, sledijo primeri iz romanov. Ostala slovenska literatura o antiutopičnih delih so predvsem diplomska dela. Tako smo si pomagali tudi s spletom, kjer smo našli precej več literature v angleščini. Čeprav v slovenščini ni veliko literature o antiutopijah, imamo nekaj antiutopičnih in utopičnih slovenskih del. Eden izmed redkih takšnih slovenskih del je roman Ivana Tavčarja, *4000*, ki je izhajal že leta 1891. (Ivan Tavčar: *4000*, 2017)

2 TEORETIČNI DEL

2.1 O avtorici in njenem romanu Razcepljeni

2.1.1 O avtorici

Veronica Roth je ameriška pisateljica. Rojena je bila 19. avgusta v New Yorku. Odraščala je v Barringtonu. Njena mati, Barbara Ross, je slikarka. Avtorica je najmlajša od treh otrok. Njena starša sta se ločila, ko je bila stara 5 let, njena mati se je znova poročila. Šolala se je v Barrington High School in potem eno leto na Carleton Collegu. Prepisala se je na Northwestern University, kjer je študirala kreativno pisanje. (Wikipedia, 2017 c)

Najbolj je poznana po trilogiji Razcepljeni (Razcepljeni, Neupogljivi, Povezani). Svojo prvo knjigo je napisala med zimskimi počitnicami na Northwestern University. Njena kariera je hitro postala zelo uspešna z izdajo njene prve knjige, Razcepljeni. Napisala je tudi štiri kratke zgodbe, ki spadajo v svet trilogije Razcepljeni. Prejela je Goodreads 2011 Choice nagrado in 2012 nagrado v kategoriji »Young Adult Fantasy & Science Fiction Literature« ter postala avtorica leta 2012 po mnenju Best Goodreads. (Wikipedia, 2017 c)

2.1.2 O knjigi in filmu

Razcepljeni je prva knjiga v trilogiji Razcepljeni, ki jo je napisala Veronica Roth, objavljena je bila leta 2011. Druga v trilogiji je bila objavljena leta 2012, zadnja pa leta 2013. Spada med t. i. prehodno literaturo (Gradivo: Zapiski [03], 2016), v angleščini »young adult fiction«. Delo je antiutopija z elementi znanstvene fantastike in se dogaja v postapokaliptičnem Chicagu.

V knjigi je družba razdeljena v pet ločin glede na človeške vrednote – na nesebične Askete, pogumne Herose, vedoželjne Erudite, odkritosrčne Veritiste in ljubeče Agapejce. Otroci odraščajo v ločini njihovih staršev in ko so stari 16, si morajo izbrati ločino, v kateri bodo preživeli svoje življenje. V pomoč pri izbiri jim je Obred odločitve, ki jim pove, kam najbolj spadajo, odločijo se pa vseeno sami, poti nazaj ni.

Pripovedovalka je 16-letno dekle, Beatrice Prior oz. Tris, članica ločine Asketov. Ona in njen brat, Caleb, oba isti dan prestaneta Obred odločitve. Obred Beatrice pove, da ima lastnosti več ločin. Ker ne spada jasno v eno samo ločino, je Razcepljena. To lastnost skriva, saj bi bila v nevarnosti, če bi kdo izvedel za njen rezultat, saj so take vrste ljudje pogosto uporniki in tako nezaželeni člani družbe. Po končanem obredu dobi opozorilo, da mora obdržati rezultat kot skrivnost, saj je Razcepljenost zelo nevarna. Po veliko premišljanja se Beatrice odloči za Herose, njen brat pa za Erudite.

Ko pride med Herose, se odloči, da bo spremenila ime v Tris, kot simbol novega začetka. Hitro se spoprijatelji z dvema, ki sta odraščala med Veritisti, Christino in Alom, in z Eruditom Willom. Z drugimi tremi Veritisti Petrom, Drewom in Molly se ne razume in postanejo nasprotniki. Preden so uradno sprejeti med Herose, morajo prestati iniciacijo. Iniciacija med Herose poteka v 3 stopnjah in po vsaki jih bodo razvrstili po tem, kako uspešni so. Samo najboljših deset bo sprejetih v ločino, ostali pa bodo postali izobčenci. V prvi stopnji iniciacije se učijo, kako se boriti. Učita jih skrivnost Štirica in eden izmed krutih vodij Herosov, Eric. Tris je majhna in nima mišic, a ji uspe, da ne izpade.

Herosi imajo tudi tradicijo, da med iniciacijo igrajo igro, pri kateri imata dve skupini vsaka svojo zastavo in druga skupina jo želi ukrasti. Tris si med tem prisluži spoštovanje Štirice in hkrati ugotovi, da se razvijajo določena čustva do njega. Prisluži si tudi Ericovo spoštovanje, ko se javi, da bo kaznovana namesto Ala. Stati mora pred tarčo in Štirica meče nože okoli nje, ona pa naj ne bi trznila in tako pokazala svojo neustrašnost.

Hitro pride dan, ko lahko starši obiščejo svoje otroke in tudi Trisina mama jo obišče. Sumljivo veliko ve o oporišču Herosov in Tris začne sumiti, da je njena mama včasih bila Heros. Tris pove, da naj obišče njenega brata Caleba, ki je med Eruditi, in mu pove, naj razišče simulacijski serum.

Po prvi stopnji iniciacije je Tris na šestem mestu, zato ne izpade. Peter doseže drugo mesto, a je nezadovoljen, zato zabode tistega, ki je dosegel prvo mesto, v oko in ta je prisiljen zapustiti iniciacijo.

Med drugo in tretjo stopnjo se Tris vedno bolj prilagaja Herosom. V teh stopnjah se mora spopasti s simulacijami strahov. Zaradi njene Razcepljenosti lahko manipulira simulacije in je v tem zelo dobra. Še bolj se zbliža s Štirico, ki ji počasi začne zaupati. Na koncu druge stopnje je Tris na prvem mestu in drugi jo začnejo šteti kot konkurenčno. Peter in Drew jo s pomočjo njenega prijatelja Ala napadeta, a jo Štirica reši smrti. Al je tako zgrožen nad tem, kar je naredil, da naredi samomor.

Štirica kasneje razkrije Tris njegovo pravo identiteto. On je Tobias Eaton, sin nasilnega predstavnika Asteškega odbora, Marcusa. Takrat sta Tris in Tobias (Štirica) že v skrivnem razmerju. Po slabem dnevu treninga Tris zapusti oporišče Herosov, ne da bi komu povedala. Skriva gre k Eruditom, da bi njenemu bratu Calebu predala navodila njune matere. Tam ima soočenje z vodjo Eruditov, Jeanine Matthews. Jeanine kaže veliko zanimanja za to, da je bilo veliko napak s Trisinimi simulacijami in Tris posumi, da ona sodeluje s Herosi, da bi se znebila vseh Razcepljenih. Ko se vrne v oporišče Herosov, pove Tobiasu (Štirici), da Eruditi načrtujejo vojno proti Asketom in bodo uporabili Herose za boj.

Na glavni dan iniciacije mora Tris prestati njeno zadnje ovrednotenje, simulacijo, v kateri se mora soočiti z vsemi njenimi strahovi. Zaradi njene Razcepljenosti je zelo uspešna. Spet je na prvem mestu in postane uradna članica Herosov. Kasneje ugotovi, da so jim vodje Herosov takrat vsem vbrizgali simulacijski serum, v katerem naj bi bila sledilna naprava. Sumi, da so se zlagali in da bodo Eruditi izrabili serum in prisilili Herose, da se borijo za njih.

Tisto noč se vsi zbudijo v transu, kot da bi hodili v spanju. Edina, ki lahko nadzira, kar počne je Tris, ker je Razcepljena in lahko manipulira simulacije. Tobias (Štirica) je tudi Razcepljen in drug drugega najdeta v množici vseh Herosov, ko se oba pretvarjata, da hodita v spanju. A ko Eric »po pomoti« poskusi ubiti Tobiasa (Štirico), se oba borita nazaj in tako ju odkrijejo. Peljejo ju na sedež Eruditov, kjer vodja Eruditov, Jeanine, odpelje Tobiasa (Štirico), da bi na njem testirali simulacije. Tris so pred tem ustrelili v ramo in zato na njej niso testirali. Naslednji dan naj bi jo utopili, a jo njena mati Natalie reši in odpelje k bratu in očetu. Na poti do njihovega skrivališča mati žrtvuje svoje življenje, da lahko Tris varno pobegne.

Tris ugotovi edini način, kako lahko ustavi ubijanje, v katerega so prisiljeni Herosi. Ustaviti mora simulacijo. Tris, njen oče, njen brat in Tobiasov oče (Štirica), Marcus, se odpravijo v kontrolno sobo Herosov, da bi ustavili simulacijo. Na poti srečajo Petra, ki se pogaja z njimi, da če ga vzamejo poleg, jim bo povedal, kako se pride do kontrolne sobe. Trisinega očeta ustrelijo in ta med potjo umre. Tris je pretresena, a mora nadaljevati pot in tako pride do kontrolne sobe. Tam najde Tobiasa (Štirico), ki je pod nadzorom seruma in nadzira simulacijo. Ko sliši Trisin glas, se mu uspe upreti simulaciji, ki ga nadzira. Tris in Tobias ustavita simulacijo in izbrišeta podatke, da je Herosi ne bi mogli še enkrat zagnati. Ko je simulacija uspešno ustavljena, se Tris, Tobias (Štirica), Marcus in Peter odpravijo iz mesta v mirno oporišče Agapejcev. (GradeSaver, 2014 a)

Nadaljevanji knjige sta naslovljeni Neupogljivi in Povezani. Leta 2014 so v kinih začeli predvajati film, posnet po knjigi Razcepljeni. Naslednji film v trilogiji, Neupogljivi, so začeli predvajati leta 2015. Zadnji film, Povezani, bo pa prispel v kinodvorane v letu 2017.

Film Razcepljeni je že samo v Severni Ameriki zaslužil 150,947,895\$ in 137,228,004\$ drugje po svetu, kar je skupaj 288,175,899\$. Na straneh Rotten Tomatoes in Metacritic je bilo izpostavljeno, da je film dobil mešane ocene. A na strani CinemaScore je film dobil dobro oceno. (Wikipedia, 2017 a)

2.2 Literarni pojmi

V tem poglavju bomo na kratko razložili določene literarne pojme, ki so povezani z romanom Razcepljeni in hkrati pomembni za razumevanje dela s tematskega vidika in tako uvrščanja dela v literarno vrsto oz. žanr.

2.2.1 Prehodna literatura

»Young adult fiction« je literatura, napisana za bralce starosti od 12 do 18 let, čeprav jo bralci in avtorji še vseeno pogosto definirajo kot literaturo za bralce od 15 do 22 let. Glavna književna oseba je v večini teh knjig najstnik, dela pa pogosto govorijo o težavah, s katerimi se pogosto soočajo najstniki. Lahko so različnih žanrov. Največkrat so napisane v prvi osebi in v sedanjem času. Pojavljajo se tudi termini »young adult novel«, torej roman za mlade bralce, »teenage fiction«, torej najstniška literatura idr. (Wikipedia, 2017 d).

Obdobje abstraktne inteligence je obdobje prehodne literature (prehod iz OŠ v SŠ), ki traja od konca 12. leta do 16., 17. leta. To obdobje nima svojega posebnega imena, gre za obdobje med mladinsko in nemladinsko literaturo, ki se deli na dve podobdobji: baladna doba, od 12. do 14. leta; v tem obdobju najpogosteje posegajo dekleta po ljubezski literaturi, berejo pa tudi trivialno literaturo, fantje pa berejo pustolovske zgodbe, stripe ... ter doba lirike in romanov, traja od konca 14. leta do konca 18. leta. Vedno bolj pa se branje nagiba k branju nemladinske literature. (Gradivo: Zapiski [03], 2016)

Delo, ki bo v tej nalogi obravnavano, spada v t. i. prehodno literaturo oz. v angleščini v »young adult fiction«. Mnogim »mladim odraslim« se zdi, da so v pasti, ki se je želijo rešiti; gre za širšo težnjo od zgolj starševskega nadzora in pritiska sovrstnikov: mlade zanimajo obsežnejše težave svetovnega merila, kar je privedlo do ponovnega oživetja žanra v t. i. prehodni literaturi: distopične književnosti (Ryan, 2014). Roman pisateljice Veronice Roth bomo glede žanrskosti podrobneje obravnavali v naslednjih poglavjih.

2.2.2 Znanstvena fantastika

Znanstvena fantastika je žanr leposlovja, ki se ukvarja z vplivom izmišljenega znanstvenega ali tehniškega napredka na družbo ali posameznika. Avtor dogajanje postavi v neko obdobje, ki je z vidika časa nastanka dela nemogoče. Temelji na pisanju o mogočih prihodnostih in svetovih. Od fantazije se razlikuje po tem, da opisuje svet, ki ga je možno napovedati glede znanstvenega ali tehničnega napredka, fantazija pa se ne ukvarja z zakonitostmi resničnega sveta. Pogoste teme v zgodbah so bolj razviti tehnologija in znanost, potovanje v prihodnost ali preteklost, paralelni svetovi in nezemeljska bitja. (Wikipedia, 2017 b)

2.2.3 Utopija

Po SSKJ je definicija utopije naslednja: utopija -e ž (i) 1. načrt, zamisel idealne družbene ureditve ali družbene ureditve v prihodnosti, ki v stvarnosti ni mogoč, uresničljiv: utopija je lahko izhodišče za poznejše družbene spremembe; razvoj socializma od utopije do znanosti // pripovedno delo, v katerem je podana, opisana taka družbena ureditev: rad bere utopije; pisatelj je v utopiji skušal prikazati svet, kakršen naj bi bil // navadno v povedni rabi načrt, zamisel česa sploh, ki v stvarnosti ni mogoč, uresničljiv: polet na luno ni več utopija; svetovni mir je za nekatere utopija / ekspr. vse to so same utopije / moralna, socialna utopija 2. knjiž. predstava, podoba česa, ki ni osnovana na resničnosti: sredi pekla taborišča si je ustvaril utopijo iz želja in hrepenenj. (SSKJ, 2000)

Gre torej za nek idealni svet oz. za načrt takega sveta, ki pa ni resničen. Gre za nekaj »pozitivnega«.

V Leksikonu Literatura Cankarjeve založbe je utopija opredeljena »kot v literarni obliki izdelan načrt za izboljšanje družbe, ki izhaja iz kritike obstoječih razmer in jim nasproti postavlja idealen družbeni red, idealno državo. (Daugul, 2010)

Utopija naj bi nastala v času renesanse, Thomas More jo je skoval iz grške predpone *ouk*, ki pomeni ne in jo povezal s samostalnikom *topos*, ki pomeni kraj. Gre torej za kraj, ki ne obstaja. V Utopiji opisuje družbo, ki deluje na podlagi razuma in dela ter uteleša popolnost, srečo; ta je odvisna od enakih dolžnosti in pravic vseh državljanov. (Dobnik, 2010)

Morova knjiga je nastala v času velikih družbenih sprememb in nemirov. Poskušala je nakazati zaželeno smer sprememb. Utopizem kaže določen družbeni politični optimizem. (Booker, 2004)

Do idealnega sveta pa ne more priti brez žrtvovanj. Če pogledamo *Utopijo*, vidimo, da je popolna ureditev možna le, če se prebivalci utopije popolnoma odrečejo individualnosti. Čeprav je Utopija pozitivna verzija idealne družbe, je jasno, da je More za utopično ureditev žrtvoval vso človekovo svobodo. Ker so avtorji klasičnih utopij hoteli ustvariti idealno državo, so literarne osebe v utopijah stilizirane in tipizirane. (Daugul, 2010)

Pomembno je, da razumemo pojem utopije, če želimo razumeti njeno nasprotje.

Preobrat k antiutopični fikciji se da pripisati pomanjkljivosti v obstoječih družbenih in političnih sistemih. (Booker, 2004) V Antiutopiji v moderni literaturi Booker poudarja vlogo antiutopije kot družbene kritike. Namen pisanja take literature lahko vidimo torej v želji po kritiki trenutnega stanja oz. trenutnega družbenega dogajanja ali političnega sistema.

2.2.4 Antiutopija, negativna utopija, distopija

V slovenščini je možno zaslediti ta tri poimenovanja, v angleščini se uporablja termin »dystopia«. V SSKJ nobenega od prej omenjenih terminov ni moč najti.

Antiutopija je svet, ki je nasprotje od ideala, utopije. Velikokrat predstavlja svet, ki ni bil namenjen, da ustvari nesrečo, saj je vodja hotel ustvariti utopijo. Za nekatere to res je utopija, a moč ni enako porazdeljena in samo nekateri so dovolj srečni, da imajo korist iz takšne družbe. Skupne teme v antiutopijah so: izguba svobode in odločanja, totalitarna oblast, nevarne bolezni, napredna tehnologija, revščina, dehumanizacija, nasilje in upor. (Derenčin, 2014)

Veliko pisateljev je antiutopije uporabilo, da z bralci delijo svoje skrbi o prihodnosti. V preteklosti je namen teh filmov in knjig bil, da nas opozorijo o tem, kaj se lahko zgodi, a je še vseeno bilo nekaj optimizma v tem, da stvari ne bodo ušle iz vajeti. Hoteli so nam prikazati, kakšne so posledice slabega ravnanja vlade in posameznikov. Danes lahko vidimo, da bi ta svarila lahko postala resničnost. (Derenčin, 2014)

Besedo antiutopija naj bi prvič uporabil John Stuart Mill leta 1868, ko je rekel, da bi vlado bilo bolje imenovati dis-topiste kot utopiste. Ni jasno, če je besedo sam skoval, a je bila takrat prvič izrečena. (Derenčin, 2014)

Vsaka antiutopija ima svojo zgodovino kraja in časa dogajanja. Do takšne družbe je lahko prišlo zaradi različnih faktorjev, kot so naravne katastrofe, nove bolezni, vojna in premoč nekega sistema. Protagonist antiutopije je poseben in drugačen od ostalih. Njegovo razmišljanje je nasprotno mnenju ostalih. Na začetku živi kot ostali, a ko pride do nečesa, kar ga prebudi, se začne zavedati, da ni vse tako popolno. Zave se, da je nekaj narobe s sistemom in nima veliko možnosti za dejanja. Lahko se upre proti sistemu ali pa zbeži. Ključni element antiutopije je, ko se lik zave, kaj se dogaja in se odloči upreti. (Derenčin, 2014)

Antiutopija nima vedno srečnega konca. Tudi če konec ni tragičen za glavni lik, še ne pomeni, da je konec srečen. V ameriških filmih je srečen konec pogost, za evropske filme in neodvisne produkcije pa je značilen »odprt konec«, kjer si bralec lahko sam interpretira, kaj se na koncu zgodi. (Derenčin, 2014)

Mnoge antiutopične fikcije domnevajo, da imajo lahko tudi »demokratske« družbe svojo morasto plat; demokracija naj bi se nanašala na svobodo posameznika. (Booker, 2004)

Medtem ko utopični pisatelj misli, da opisuje idealno življenje, antiutopist ve, da tako življenje za človeka ni dobro. Ko človeka daš v nek popolno določen sistem, kot utopijo, ta izgubi vso individualnost in postane le del množice, a je v utopiji srečen. (Daugul, 2010)

Antiutopija posega v oddaljen prostor in čas, a še vseeno mora biti povezana v naš prostor in čas. (Zupan Sosič, 2003, 87). V tem so antiutopije podobne znanstveni fantastiki, s katero jih tudi pogosto povezujejo. Antiutopična in znanstveno-fantastična literatura se razlikujeta po tem, da je pri antiutopični večji poudarek na družbeni kritiki. Za antiutopije je značilen negativen odnos do tehnološkega razvoja. Tehnologija omogoča nadzor in oblast nad ljudmi, kar je velikokrat uporabljeno za slabe namene. (Daugul, 2010)

Ker se v antiutopijah ljudem zanika individualnost, so literarne osebe oblikovane »šablonsko«. Literarne osebe so le določeni primerki iz množice enako mislečih ljudi in njihov namen je le, da predstavljajo tipičnega člana družbe. Zupan Sosičeva (2003, str. 85) pojasnjuje, da tudi glavni junak največkrat opravlja le vlogo pojasnjevalca situacije, ko se sooča z objektivnim svetom. (Daugul, 2010)

Antagonizem med posameznikom in skupnostjo je tipični element klasične antiutopije. Junak hoče iz antiutopične družbe pobegniti, ker se počuti drugačnega od vseh drugih, kar pa mu nikoli ne uspe. Zaradi nasilne ureditve okolja je že v začetku jasno spoznavanje o neizogibnemu porazu in nesmiselnosti pravega poskusa ukrepa. Junakova akcija je obsojena na neuspeh, zato se vsako mešanje v potek dogodkov navadno konča z njegovo smrtjo. Povod za posameznikov upor proti sistemu je navadno ljubezen, čustvo, za katerega pogosto pišejo, da lahko junake »prebudi«. (Daugul, 2010)

V antiutopijah je manipuliran tudi zgodovinski spomin. Zgodovina je sredstvo, ki ga oblast uporabi za dokazovanje, da je nov sistem boljši od prejšnjega. Hočejo doseči, da ljudje verjamejo, da je nov sistem res superioren. Izjema, na kateri to ne deluje, je le glavna književna oseba, upornik, ki se zave resnice o pokvarjenem sistemu. Antiutopije poudarjajo pomembnost individualnosti, svarijo pred nevarnostjo totalitarističnih režimov in obsojajo kakršnokoli nasilje. (Daugul, 2010)

Koritnik povezavo med utopijo in negativno utopijo vidi na treh ravneh, in sicer da gre pri obeh za družbe, ki v realnosti ne obstajajo, pri čemer gleda distopija na to ureditev z negativne perspektive; družbena sistema se razlikujeta v obeh, saj je v negativni v ospredju posameznik, ki ni individualen ali različen, temveč uniformiran v statični in totalitarni družbi; skupni cilji so pomembnejši od posameznika, svoboda izbire je omejena, za kar skrbi močan represivni sistem (Koritnik, 2004, 61-62).

Izraz je sestavljen iz *dys*, ki pomeni slabo in samostalnika *topos*, kraj, tako bi dobesedno prevedli 'slab kraj', nasprotje 'dobrega kraja' oz. utopije. (Gajšek, 2015) Prikazuje torej družbeno ureditev, enako kot utopija, vendar jo kritizira, tako da izpostavi njene negativne plati.

Koritnik je v 10 točkah vključil značilnosti negativne utopije, ki bodo tudi izhodišče pri vsebinski analizi romana Razcepljeni:

- Obstaja povezava med utopično in distopično perspektivo, v kateri gre za totalno oblast nekaj ljudi ali enega posameznika; ljudje so nesvobodni.
- Spreminjanje resnice in kruti procesi proti neprilagodljivim. Sodstvo ni demokratično, saj je v rokah totalitarnih vodij. Uporni so kaznovani, ponižanje je javno.
- Distopična družba deluje barbarsko z ritualnim, krutim žrtvovanjem protagonista, ki je misleči človek brez svobode misli in gibanja.
- Ukinitve meje med zasebnim in javnim z državnim nadzorom. S pomočjo tehnologije širijo propagando javne ideologije. Medosebni odnosi so depersonalizirani, prostora za ljubezen ni. Ljudje so prisiljeni nenehno izkazovati vero in zaupanje v družbeni sistem.
- Pomembnost zgodovine in misli o prihodnosti. Pomembna je vloga bralca, ki bere antiutopijo kot opozorilo pred prihodnostjo.
- Obstajanje dveh časovnih ravnin, sedanje in preteklo, na drugo se negativna sedanost ves čas sklicuje. Preteklost je navadno slaba, ker so bili ljudje svobodni in so imeli fantazijo, sedanji

svet se pa razglašča za najboljšega, čeprav je nasprotje tega. Bralec naj bi ponovno razumel to dvojnost ravnin kot opozorilo.

- Tehnologija omogoča nadzor.
- Satirična perspektiva, dopolnjena s fantastično in groteskno. »Satira je staro miselno sredstvo, s katerim je mogel utopist legitimno dvomiti o sanjah o jutrišnjem, idealnem svetu« (Koritnik, 2004, str. 82). Satiričnost pomeni svarilo, izraža avtorjevo stališče, ki je na strani zatiranih, ter zagovarja demokratične principe.
- Jezik pomeni obvladovanje resničnosti.
- »Veliki inkvizitor«, ki uporniku pojasni logiko sistema, h kateri pa spadata nasilje in mučenje. Gre za omejevanje svobode posameznika.

Te točke in prej zapisane definicije bodo ključne pri presoji o tem, ali delo spada v ta žanr, kaže vsebinske, tematske značilnosti, ki so opisane zgoraj. To bo pokazala vsebinska analiza romana Razcepljeni.

2.3 Teme v romanu Razcepljeni

V nalogi bodo predstavljene teme, ki se kažejo v romanu s ciljem, da bodo pokazale, ali so teme 'tipično' anitutopične oz. ali so to teme, ki naj bi privlačile mlade bralce. V romanih, ki spadajo glede na teme oz. vsebino v to zvrst, so v ospredju različni poudarki, pri nekaterih je večji poudarek na določeni temi kot v drugih, ene od »tipičnih« tem za to literarno vrsto (recimo ustvarjanje resničnosti s pomočjo jezika), v tem romanu ni v ospredju. Ob branju literature določene teme takoj izstopijo, medtem ko se nekatere sploh ne pojavijo. Z zavedanjem da vseh tem, ki jim teoretiki in raziskovalci antiutopij opisujejo, se bomo osredotočili na teme, ki se pojavijo v romanu ter nato presodili, kam se delo lahko uvršča.

2.3.1 Identiteta

Identiteta je zelo pomembna tema, saj je vse dogajanje povezano s tem, katero ločino izbereš. Tvoja ločina pove veliko o tebi in tvoji identiteti. Herosi so pogumni, Agapejci so miroljubni, Eruditi so pametni, Asketi so nesebični, Veritisti pa iskreni. Ko so književne osebe stare 16, morajo izbrati svojo skupino pri Obredu odločitve. Lahko upoštevajo rezultat obreda ali pa ločino, ki ji bodo pripadali vse življenje, izberejo sami.

Že pred Obredom odločitve je Tris imela težave z identiteto. Vedno bolj ko se je bližal obred, vedno bolj je razmišljala o tem. Velikokrat je v času njenih dejanj razmišljala o tem, kaj bi naredil »pravi Asket«, če bi bil v tej situaciji. Zavidala je bratu, saj je bilo njegovo obnašanje veliko bolj primerno za Askete kot njeno. Takrat še ni vedela, da je njen brat v resnici Erudit. Že kaj kmalu se je počutila, kot da ni dovolj nesebična in se je spraševala, ali morda ne spada med Askete, čeprav je odraščala med njimi in je občudovala dobroto in nesebičnost, ki so jo izkazovali.

Tris je na obredu morala izbrati med njeno družino, ki so Asketi, in drugo ločino. Obred ji ni dal točnega rezultata, zato je morala izbrati sama. Odločitev ni lahka, saj si osebe, potem ko so izbrale novo ločino, ne morejo več premisliti, izberejo jo za vse življenje. Izbrala je Herose, saj je mislila, da je najbolj primerna za to ločino. (GradeSaver, 2014 c)

V romanu je velik poudarek na tem, da se sprijazniš s svojo identiteto, saj se Tris med Herosi še vseeno ne počuti, kot da jim pripada, zato se ves čas spopada z občutkom, da nikamor ne spada. Veliko razmišlja o tem, ali se je prav odločila. Na koncu se mora sprijazniti s tem, da je Razcepljena in ne bo jasno spadala v nobeno ločino, zato mora stopati po svoji poti. (Gradesaver, 2014 c)

A to ohrani kot skrivnost, saj je biti Razcepljen vse prej kot zaželeno, saj naj bi take osebe pomenile upornike. Upornikov si pa v nobeni ločini ne želijo, saj rušijo ustaljeni red. Tris se zaveda, da je nagnjena k sarkazmu, kar v nobeni ločini ne bi sprejeli kot pozitivno. Zaveda pa se tudi, da se z dogajanjem

spreminja. Želela je biti glasna, drzna, svobodna, želela je spoznati, kdo sploh strah v resnici je, spoznati tudi, ali sploh je neustrašna. Želela je spoznati vse o sebi, kar je morala do tedaj skrivati.

Da je identiteta oz. iskanje le-te pomembna tema dokazuje tudi dejstvo, da je avtorica izbrala prvoosebno pripovedovalko, 16-letno Tris. Tako bralec še globlje doživlja stisko, dvome, misli in doživljanje glavne književne osebe. Veliko se Tris sprašuje tudi o tem, kaj si drugi mislijo, o čem razmišljajo, kaj vedo in česa ne. Zase pove, da nima težav s tem, da laže, ko je potrebno, da dvomi o tem, da je kdo neustrašen, saj je vsem mar zgolj za lastno življenje.

2.3.2 Strah

Tris je izbrala Herose, ločino pogumnih, zato je strah in premagovanje strahu pomembna tema v knjigi. Čeprav je najbolj pomembna lastnost za njih pogum, se bolj ukvarjajo s strahom. Med Herosi vsi neprestano premagujejo svoje strahove. Že to, da se je pridružila tej ločini, je bila zanjo pogumna odločitev, saj je s tem izdala svojo družino. Prvi test strahu pride že nemudoma po priključitvi k Herosom, ko morajo skočiti na premikajoč vlak in kasneje z njega na streho. S strehe morajo skočiti, čeprav jim nihče ne pove, kaj je spodaj. Skočijo tako rekoč v prazno. Preizkusi poguma se samo še nabirajo od takrat naprej. Med drugo in tretje stopnjo iniciacije je veliko opravka s simulacijami strahov. Te jim pokažejo vse njihove največje strahove brez kakršnegakoli izmikanja. Manjše število strahov, ki jih posameznik nosi v sebi, večjega spoštovanja je pri Herosih deležen. Književna oseba Štirica je dobila vzdevek, ker ima v simulacijah le štiri strahove, kar je najmanjše število od vseh do takrat. Zaradi tega je med Herosi pomemben in so mu že ponudili vlogo enega izmed vodij ločine.

Med iniciacijo novinci velikokrat pridejo do vprašanja, kaj sploh je pogum. Njihove izkušnje med Herosi jim dajo veliko različnih vrst poguma. Prisiljeni so, da se borijo proti drugim novincem. To vodi do vprašanja, ali je pogum to, da lahko premagaš močnega nasprotnika. Glede na to, da hvalijo Štiričine štiri strahove, bi lahko verjeli, da je pogum to, da imaš čim manj strahov. Velik poudarek je tudi na premagovanju strahu, zato bi pogum lahko bil tudi to, da se ne vdaš strahu in ga premagaš vsakič, ko je to potrebno. Tris pride do zaključka, da je pogum to, da se boriš za to, v kar verjameš. (GradeSaver, 2014 c) Tris se sprašuje tudi, kako je mogoče, da Herosi verjamejo, da je samomor pogumno dejanje, slabo ji je od te nelogike. Izbruhne, da v njeni prejšnji ločini česa takega ne bi razglasili za pogumno dejanje, temveč za dejanje strahopetca.

Tris se je skozi celotno knjigo soočala s strahovi. Ko je izvedela, da je Razcepljena, ji o tem niso povedali veliko. Vse, kar je vedela, je, da je v nevarnosti. Naročeno ji je bilo tudi, da ne sme povedati nikomur. Velik strah za Tris je bil, da bi kdo izvedel, da je Razcepljena.

Strah pa v knjigi tudi povezuje ljudi. Štirica povabi Tris, da gre z njim skozi simulacijo njegovih strahov. Reče ji, da naj poskuša ugotoviti, zakaj ga kličejo Štirica in kako mu je prav ime. Tris tako izve, da mu je ime Tobias in da ga je oče pretepal. Izvedela je, da sta ona in Štirica edina Asketa, ki sta se kadarkoli odločila za ločino Herosov. Po tem se je njuno razmerje spremenilo v nekaj resnejšega. Štirica je s pomočjo njegovih strahov Tris pokazal nekaj zelo osebnega o sebi in pomembnega za njegovo povezavo z njo. Že to, da deliš svoje strahove z nekom drugim, je zelo mogočna izkušnja. Med Herosi pa je to še bolj pomembna izkušnja, saj je v tej ločini vse povezano s strahom.

Strah, ki je prisoten pri vseh, pa je ta, da bodo izobčeni iz ločine, če ne bodo ravnali po pravilih. Že od otroštva jim grozijo, da bodo postali izobčenci, ki v vseh pogledih živijo slabše kot člani ločin.

2.3.3 Družbeni razredi

Ločine so ustvarili, da bi vsi lahko živeli v miru. Ljudje so imeli različna mnenja o tem, kaj je bilo krivo za te vojne. Tisti, ki so bili enakega mnenja, so se zbrali v eno ločino. Verjamejo, da samo tako lahko vsi živijo svobodno.

Življenja vseh ljudi so odločena s tem, v kateri ločini so. V resnici je njihova edina svoboda, da lahko izberejo svojo ločino in tudi to je odvisno od Obreda odločitve in od tega, kako so odraščali. Po izbiri

ločine lahko samo sledijo eni izmed vnaprej določenih vlog: Agapejci so kmetje, Eruditi so učitelji, Asketi vodijo oblast, Veritisti nadzirajo zakone, Herosi pa skrbijo za varnost. Njihove aktivnosti v prostem času, stil oblačenja in družbeni položaj so vsi prav tako povezani z njihovo ločino. Tudi poročajo se lahko samo znotraj svoje ločine. Če ne prestaneš iniciacije ali pa nisi primeren za ločino, postaneš izobčenec. Tvoj status je tako slabši od nekoga, ki je v katerikoli ločini. Prisiljen si, da živiš izven mesta, kar je tudi bolj nevarno, hkrati pa čutiš pomanjkanje (lakota, mraz itd.). (GradeSaver, 2014 c)

Veliko težav povzročajo nezadovoljstva posameznih književnih oseb z izbranimi ločinami. Niso vsi zadovoljni s tem, da se morajo ujemati z zgolj eno izmed petih skupin brez kakršnekoli osebne svobode. Ločine zapostavljajo to, da je vsak človek drugačen. Ljudje si tako želijo več svobode.

Ločine pa se zaradi različnih vrednot, ki jih izpostavljajo, večkrat tudi obsojajo. Vsi mislijo, da je njihova ločina najbolj pomembna in enostavno zaničujejo ostale ločine. Edini, ki so temu izjema, so Asketi, saj bi to bilo za njih sebično dejanje.

2.3.4 Skrivnosti in laži

Največja skrivnost v knjigi je Trisina Razcepljenost. Ko izve, da je Razcepljena, ji povejo samo, da je v veliki nevarnosti in da o tem ne sme povedati nikomur. Navodilo vzame resno in o njeni skrivnosti ve samo nekaj ljudi, pa tudi tem ne bi sama povedala. A Tris ni edina, ki ima skrivnosti.

Njena mama skriva to, da ne izvira iz Asketov in je prav tako bila Heros. Vodja Herosov Eric skriva to, da je Erudit in je med Herosi zaradi slabih namenov. Štirica skriva pravo ime in preteklost. Ne želi, da bi ljudje vedeli, da je bil Asket in da je njegov oče, ki naj bi pomagal voditi oblast, da bi bila pravična in nesebična, pretepal lastnega sina. Njen brat, Caleb, skozi odraščanje skriva ljubezen do branja in učenja. Tris mu je v času prebivanja med Asketi zavidala, predstavljal ji je vzor za dobra, nesebična dejanja in vsi so bili presenečeni, ko je izbral ločino pametnih, Erudite. (GradeSaver, 2014 c)

Skrivnosti je vedno več in tem sledijo laži. Tris nenehno laže o svoji identiteti. Ne laže samo tistim, ki ji želijo škodovati, ampak tudi njenim najbližjim prijateljem, saj jo je strah posledic, prav tako pa ni jasno, kdo v tekmi je pravi zaveznik, saj gre vsem za lastno preživetje in obstoj.

V delu so predstavljene posledice tega, kaj se zgodi, če si ujet v mreži laži in skrivnosti. Nekateri laži se zdijo oprostljive, druge pa neodpustljive. (GradeSaver, 2014 c) Za Tris so njene laži opravičene, saj so pomembne za njeno preživetje. Za njo so laži in skrivnosti obramba. Nekateri, kot Trisina mama, lažejo, ker mislijo, da je tako najbolje. Nekateri, kot Štiričin oče in Eric, lažejo v slabe namene.

2.3.5 Vrednote

V romanu so književne osebe razvrščene v pet ločin glede na najpomembnejšo vrednoto: inteligenca, iskrenost, miroljubnost, pogum in nesebičnost. Vsaka ločina se osredotoča le na eno vrednoto in se ne ukvarja z drugimi vrednotami. (GradeSaver, 2014 c)

Osredotočanje na le eno vrednoto se kaže v vseh vidikih njihovega življenja. Asketi se oblačijo vsi enako in pusto (siva oblačila), da so manj osredotočeni nase. (GradeSaver, 2014 b) Tako tudi izkazujejo nesebičnost in voljo pomagati drugim, v ospredju so zmeraj potrebe drugih. Zato ima Tris tudi občutek krivde, da želi zapustiti svojo ločino in torej tudi družino. Očita si, da ne misli dovolj na druge, da se ozira nase, na svoje želje, da ravna po svojem prepričanju, da torej misli s svojo glavo in čuti s svojimi čustvi. V ogledalu se vidijo le enkrat na tri mesece, ko jim postrizhejo lase. Rojstnih dni ne praznujejo, edini okras na telesu je ročna ura.

Herosi imajo kot »znak poguma« tetovaže in pirsinge, oblačijo se povečini v črno.

Veritisti se oblačijo črno-belo, saj je za njih iskrenost pomembna in vidijo resnico kot črno-belo, zato se tako tudi oblačijo.

Agapejci nosijo žive barve, saj te spominjajo na čas žetve.

Eruditi morajo vedno nositi vsaj en moder kos oblačil, saj modra sprošča pomirjajoče kemikalije (GradeSaver, 2014 b).

Poudarek na različnih vrednotah pa velikokrat med ločinami povzroča nemir. Iskreni Veritisti ne marajo miroljubnih Agapejcev, saj Agapejci velikokrat lažejo, da vzdržijo mir. Nesebični Asketi ne marajo pametnih Eruditov, saj mislijo, da inteligenca velikokrat vodi do pohlepa. (GradeSaver, 2014 c) Asketi so tudi večkrat zasmehovani zaradi njihove navadnosti. Tris se velikokrat sooča s predsodki, ker je odraščala med Asketi.

Takšen sistem ločin poudarja, da so vse te vrednote pomembne. Kaže, da so zaradi poudarka na le eno vrednoto, ignorirali ostale vrednote. Ker so pozabili na ostale vrednote, so ljudje razvrščeni v ločine v slabšem položaju, kot pa če ne bi bili v ločinah. (GradeSaver, 2014 c)

2.3.6 Moč

Željo po moči in slabe posledice tega predstavlja vodja Eruditov, Jeanine Matthews. Kot vodja Eruditov poskusi nadzirati Herose in jih izrabiti za vojno, s katero želi uničiti Askete. Moč jo dela kruto in neusmiljeno. (GradeSaver, 2014 c) Želi oblast, ki jo imajo Asketi. Pri tem ko poskuša doseči svoj cilj, laže in izrablja vse ostale, a dokler ima moč, ji to ni pomembno. Tehnologijo, ki so jo izumili Eruditi, izrablja brez kakršnihkoli pomislekov.

To, da zaradi moči ljudje delajo slabe stvari, se v romanu kaže tudi na manj očitne načine. Pri iniciaciji Herosov se morajo novi člani boriti med sabo in le najboljši lahko ostanejo v ločini. V tem času pride do veliko nasilja med novimi člani Herosov. Peter in njegovi prijatelji Tris nenehno žalijo in vse skupaj privede tudi do psihičnega nasilja. Ko Edward doseže prvo mesto med člani, ga Peter zabode v oko, tako Edward izpade. Napetost zaradi iniciacije privede tudi Trisinega prijatelja Ala do nasilja. Pridruži se Petru, ko napadejo Tris. Po tem dogodku ima tako slabo vest, da naredi samomor. (GradeSaver, 2014 c)

Najbolj močna oseba je tista, ki ima največ nadzora nad drugimi. To poskušajo doseči na različne načine. Poudarjeno pa je tudi, da je moč lahko zelo nevarna: dobre ljudi lahko privede do grozljivih dejanj. Tako tudi Mr. Prior opozori Tris, da želja po moči lahko vodi ljudi v temne in nevarne kraje. (GradeSaver, 2014 c)

2.3.7 Družina

Besedno zvezo »ločine pred družino« učijo otroke že od malega, ko se približujejo izbiri svoje ločine in do konca njihovega življenja. Ljudje morajo biti vdani in zvesti svoji ločini preko vsega drugega, tudi družine. (GradeSaver, 2014 c) Ko se pridružijo ločini, imajo dan obiskov, a po tem ne smejo več videti svoje družine. Veliko jih svojcev niti ne obišče, saj je to, da so izbrali drugo ločino za njihovo družino, velikokrat znak izdaje. Tudi pri tem se kaže, da so ločine pomembnejše od družine.

Kljub poudarku na ločini pred družino je Tris še vseeno navezana na družino. Tako je zelo vesela, ko jo na dan obiskov obišče mati. Tris posluša materina navodila in obišče brata Caleba, ki je Erudit. Za Herose je to izdaja ločine, ko ugotovijo, da se je izmuznila na obisk k bratu. Med napadom Eruditov na Askete se Tris večinoma drži z njeno družino. Štirica pa je njeno čisto nasprotje. Štirica je odraščal v ločini Asketov pod imenom Tobias. Njegov oče, Marcus, je bil zelo nasilen in ga je veliko pretepal. Zapustil je Askete in izbral Herose, da bi pobegnil stran od očeta. Nasilje njegovega očeta ima velik vpliv nanj in je še vedno v simulaciji njegovih strahov. Glede na pretekle grenke družinske izkušnje Štirica nima veliko težav s tem, da ostane zvest Herosom.

Čeprav je Tris zvesta Herosom, pisateljica skozi roman še vseeno poudari pomembnost družine s tem, da je Trisina mati žrtvovala svoje življenje za hči, kar je največji dokaz družinske ljubezni. (GradeSaver, 2014 c)

2.3.8 Družbena ureditev

Vsaka ločina ima svojo nalogo in tako prispeva k skupni družbi. V zgodovinskih učbenikih učijo otroke, da je ločina pomembnejša od družine, da ni preživetja brez ločin, tiste, ki bodo brez ločin, čaka pa življenje, hujše od smrti. Zamenjavo ločine štejejo kot izdajo. Vsaka ločina ima vodje, naloge, ki jih ti dajo, je potrebno upoštevati in izpolniti. Ureditev je v vseh ločinah hierarhična, starost pa ni pomembna. Znotraj ločine prav tako poteka razvrščanje oseb, tisti na boljšem položaju imajo recimo boljšo službo. Nikoli ni jasno povedano, pred čim točno sploh varujejo mesto, a varnost ima pomembno vlogo, poudarjajo varnost mesta, da je treba varovati ograjo, oporišča ipd. Zato je treba proizvajati orožje, v ločini Herosov je urjenje, torej boj, del zabave. Ločine imajo vsaka svoj manifest, kjer so zapisane njihove naloge in njihova načela ter pravila.

Ljudje ne želijo izgubiti svoje ločine, saj jim grozi status izobčenca. Izobčenci so tisti, ki niso prestali iniciacije v ločino ali pa so šli navzkriž ločini in so jih izločili. V vsakem pogledu so na slabšem mestu kot člani ločin. Živijo v večji nevarnosti in pomagajo jim le Asketi, ker morajo.

Takšen sistem je nastal zaradi vojne in vzdrži zato, ker se ljudje bojijo še ene vojne.

2.3.9 Možnost rešitve

Tris je upor v naravi že zato, ker je Razcepljena. Na začetku romana se še ne zaveda, da nasprotuje načrtom vodij in sistemu z nadziranjem simulacij. Ko ji mati pove, da naj razišče serume, pa se začne zavestno upirati. Obišče njenega brata Caleba, ki je Erudit, da izve več o serumih. Njen brat ji pove, da Eruditi nekaj načrtujejo. Tris sluti, da se dogaja nekaj groznega med Eruditi in Herosi, njena edina rešitev pa je, da se upre. Možnost rešitve ji omogoča njena Razcepljenost, saj zaradi tega serum Eruditov, ki prisili Herose, da ubijajo, na njo nima vpliva.

Pri uporabi ji pomaga tudi Štirica, saj je tudi on Razcepljen. Še en poseben del razen njuna Razcepljenost se zgodi, ko je Štirica pod nadzorom seruma Eruditov. Ko zasliši Trisin glas, se mu uspe upreti simulaciji, ki ga nadzira. Ne ve, kako mu je to uspelo. Ve le, da je slišal njen glas in se zdrnil iz simulacije.

Kot edina možnost rešitve se kažeta ali popolno sprejetje vrednot in pravil ločine, pri čemer posameznik ni individualist, temveč le del ločine, kjer so vsi na nek način enaki, kar se tiče razmišljanja, čustev, vrednot itd., ali pa upor.

2.3.10 Nadzor

Znotraj ločine so osebe nadzorovane: ne smejo zapustiti območja, kadar je čas kosila, so vsi zbrani, kadar je čas za vajo, so vsi na mestu. Nadzirati pa želijo še več kot to, in sicer kako člani razmišljajo in kakšne namene imajo. Niso tako pomembna dejanja, saj imajo ta pred očmi. S tem namenom uporabljajo serume, s katerimi imajo vpogled v notranjost oseb, v njihove misli, strahove. Nadzirati njihove misli, pomeni nadzirati njihova življenja. Nihče nima zasebnosti. Tris ima to »srečo«, da lahko do določene mere nadzira vpliv seruma, saj je Razcepljena. Nadzorni preko ekranov spremljajo srčni utrip, merijo čas trajanja naraslega srčnega utripa. Opazujejo odzive na simulacije, da najdejo Razcepljene, saj so ti grožnja sistemu. Cel sistem stoji na tem, da ljudje sledijo vodjam brez kakršnegakoli nadzora in je narejen tako, da opominja na to, kaj se zgodi tistim, ki ne sledijo navodilom. Nadzirajo jih s strahom pred tem, da bi bili izobčenci. Nihče si ne želi biti izobčenec.

Eruditi želijo nadzirati vse ostale ločine. Njihovo inteligenco uporabljajo v slabe namene in izumljajo serume in naprave, s katerimi lahko nadzirajo ostale. Oblast hočejo odvzeti Asketom in tudi zaničujejo vodje Asketov, da bi obrnili drugi proti njim. Želijo nadzirati mnenja ostalih ločin o Asketih. Sledi vojna, ki poteka pod nadzorom s pomočjo seruma, ki učinkuje tako, da osebe hladnokrvno pobijajo, saj se dogajanja ne zavedajo. S sledilnim serumom pa lahko sledijo vsakemu od Herosov.

Vodje se bojijo Razcepljenih, saj jim pomenijo strah, kajti pri Razcepljenih popoln nadzor ne deluje, zato so največji sovražniki družbene ureditve, opisane v romanu. Brez nadzora ni moči in popolne oblasti.

2.3.11 Prijateljstvo

Nobena oseba ne ve natančno, kdo so prijatelji, na koga se lahko zanesejo, komu zaupajo. Vsi so tekmeči.

Na začetku iniciacije se Tris spoprijatelji s Christino, z Alom in Willom. Skupaj poskušajo prestati iniciacijo. Opomnjena je, da ne more vsem zaupati (Al jo izda). Kot njena prijateljica ostaneta še Will in Christina, pa še tu se ne konča najbolje. Ko so Herosi pod nadzorom Eruditov, Will poskusi ustreliti Tris. Grozno ji je, a nima druge izbire, kot da ga ustrelji. Ker sta Will in Christina bila v razmerju, je Tris vedela, da ji Christina verjetno nikoli ne bi odpustila, če bi vedela, da ga je ubila ona.

Prijateljstvo med Tris in Štirico pa je drugačno. Štirica ima precej skrivnostno osebnost, a med iniciacijo se zblížata. Med Herosi je spoštovan in ji pomaga prestati iniciacijo. Čeprav se zdita drugačna, imata tudi skupne lastnosti. Oba sta odraščala med Asketi in oba sta Razcepljena. Tris najbolj zaupa Štirici in njeni družini. Štirica zaupa njej in ji pove o njegovi preteklosti. Ko se kaj pomembnega zgodi, Tris to najprej pove Štrici. Od vseh med Herosi mu lahko najbolj zaupa. Kasneje med njima pride tudi do ljubezenskega razmerja.

Prijateljstvo se v romanu kaže dvojno: po eni strani osebe nikomur ne morejo zaupati, po drugi strani pa kljub nevarnosti in tveganju sklepajo prijateljstva.

2.3.12 Tekmovalnost

Tekmovalnost je pomembna pri Herosih. Že med iniciacijo jim povejo, da jih bo v ločini ostalo le nekaj izmed njih. Napeto ozračje pa je vodilo do veliko nasilja. Tris je večkrat bila žrtev takšnega nasilja. Peter in Drew sta jo s pomočjo njenega prijatelja Ala poskusila celo umoriti, ker je bila konkurenca zanju. Peter je bil že od začetka najbolj tekmovalen. Ko je dosegel 2. mesto med iniciacijo, je zabodel tistega, ki je bil na prvem mestu in ga tako izločil iz borbe.

Tekmovalnosti pa po iniciaciji še ni konec. Takrat se začne boj za to, katero mesto bo kdo imel v ločini. Največ oblasti imajo vodje, zato je to najbolj zaželena pozicija. Starost pri tem ni pomembna, pomembno je, kaj te loči od drugih. Tobiasu je bil ponujeno mesto vodje že zaradi tega, ker ima samo štiri strahove. Veliko svobode v ločinah ni, sledijo lahko samo eni od vnaprej določenih vlog, zato je pomembno, katero vlogo si pridobijo v ločini.

Tekmovalnost se kaže kot boj za doseg lastnih ciljev oz. boljšega položaja znotraj ločine ne glede na žrtve ali posledice za druge.

2.4 Književni čas in prostor v romanu

Medtem ko se Tris vozi z vlakom, opiše okolico, ki je vse prej kot idilična: luknjaste in razpokane ceste (avtomobila tako ni nobenega več), asfalt je zdrobljen, na tleh leži zdrobljeno steklo, v ozadju so velike steklene stolpnice kot nasprotje okolici, ki jo opazuje z vlaka, zapuščeni njive in travniki, požgana trava, tu in tam kaj zelenega, mrtva drevesa, nikjer nikogar. Omenjeno je močvirje, kjer je bilo nekoč jezero. Vse to, tudi recimo razpadajoč vrtiljak, porušene prazne hiše in šole, so ostanki neke preteklosti, drugačnega življenja. Zgradbe, ki pa jih uporabljajo, so steklene, avtomobili vozijo na sončno energijo.

Mesto (Chikago) je opustošeno kot posledica vojne in to se pozna povsod.

Vsaka ločina ima svoj prostor, kjer živijo člani te ločine. Največ izvemo o oporišču Herosov. Da prideš do njega, moraš skočiti na vlak, na streho in v prepad. Oporišče je skrito, da ostali ne vedo, kje je. V oporišču so prostori, kjer so spali novi člani, jedilnica, brezno, prostori za treniranje.

Književni čas ni točno določen, iz vsega, kar se da razbrati po opisih glavne književne osebe, sklepamo, da se dogaja v prihodnosti, saj je današnja stvarnost v romanu opisana kot nekaj preteklega, izumrlega.

Jedo samo gensko spremenjeno hrano, ki je v pločevinkah oz. jo odmrznejo, sveže hrane ni (več).

2.5 Vprašanje žanrskosti v romanu Razcepljeni

V tem poglavju bomo ugotavljali, kam bi glede na izhodiščne definicije in opise značilnosti anitopij lahko uvrstili roman Razcepljeni po vsebinski analizi v prehodnem poglavju.

V romanu lahko vidimo povezavo med utopično in antiutopično perspektivo. Antiutopija je pogosto le utopija, ki ni bila uspešna, ali pa je utopija samo za nekatere: je kot utopija za tiste, ki so v poziciji oblasti, za ostale pa je grozno, kar se dogaja tudi v tej knjigi. Eruditi celo načrtujejo knjigo, kako bodo naredili sebi idealno družbo, utopijo za njih, ki bo za ostale antiutopija. Vodja Eruditov, da bi si pridobila oblast, brez pomislekov izrabi Herose in jih prisili, da ubijajo za njene cilje.

Skupne teme, ki jih izpostavi Derenčin (2014) in so razvidne v romanu, so sledeče: želja po moči je prisotna v vseh ločinah, posamezniki nimajo svobode odločanja in lastnega razmišljanja, so torej dehumanizirani (literarne osebe so »šablonske« (Daugul), oblast je totalitarna tudi s pomočjo napredne tehnologije (izrabljena za slabe namene, ne za dobro vseh ali napredek družbe kot take). Nasilje je prisotno (v Trisini ločini ves čas, med ločinami na koncu tudi, ko pride do spopadov), upor predstavljata predvsem Tris in Tobias. Optimizem, ki naj bi se, prav tako po Derenčinu, kazal, lahko vidimo prav v upor. Kot svarilo pred tem, kaj nas lahko čaka, lahko razumemo že samo družbeno ureditev v romanu. Do takšne družbe je prišlo zaradi različnih faktorjev, ki jih omenja Derenčin, eden izmed njih je tudi vojna, kot se kaže v romanu. Hkrati preti vojna tudi v prihodnosti ves čas dogajanja, kar se na koncu romana tudi zgodi. Protagonist antiutopije razmišlja drugače od drugih, a hkrati nima veliko možnosti za dejanja; lahko se upre ali zbeži (Derenčin, 2014), Tris se odloči za upor, kar je tudi ključni element v antiutopijah. Povod za upor je po Daugulu (2010) navadno ljubezen, čustvo, ki prebujata, težko bi trdili to za ta roman, saj je Tris ves čas drugačna, negotova v ureditev, v kateri živi, že od začetka se zaveda, da nekaj ni prav. Odnosi v antiutopijah, tudi v Razcepljenih, so razen izjemoma neosebni (razpad družine, neiskrenost, nezaupanje med prijatelji itd.).

Kar se tiče konca, ki ni nujno srečen pri anitopijah, pravi Derenčin, ter da tudi če ni za glavno osebo tragičen, še ne pomeni, da je srečen, bi lahko prenesli na obravnavani roman, saj Tris kot glavna književna oseba preživi, njena ljubezen tudi, hkrati pa je njena družina mrtva, njuno življenje v prihodnosti, torej konec romana kot tak, pa nejasen, odprt za bralčevo interpretacijo. (Derenčin, 2014)

Anitopija posegajo v oddaljen prostor in čas in je družbeno-kritična, kar je značilnost obravnavanega romana. Zgodovina je sredstvo, ki ga oblast uporabi za dokazovanje, da je nov sistem boljši od prejšnjega (Daugul, 2010), kar se kaže v Razcepljenih na način, kako se spominjajo preteklosti (vojna, opustošenje), katere ostanki so še zmeraj vidni in grozeče opozarjajo na to, kaj se lahko zgodi neubogljivim oz. družbi v prihodnosti, če ne bodo upoštevali novega, torej trenutno obstoječega sistema.

Anitopija kot družbeno-kritična literarna vrsta naj bi svarila pred nevarnostjo opisanih družbenih ureditev (totalitarna oblast, nadzor, moč posameznikov) in obsojala nasilje ter poudarjala individualnost (Daugul, 2010), kar bi lahko trdili tudi za ta roman, saj je nasilje, opisano v romanu, resnično kruto in neusmiljeno, nekaj takšnega, kar si nihče ne bi želel doživeti, prav tako kot si nihče ne bi žele živeti v opisani družbeni ureditvi, torej brez sebe, svoje individualnosti. Hkrati se pričakuje, da izkazujejo vero in zaupanje v družbeni sistem (Koritnik, 2004), kot večina v romanu tudi počne. Da lahko posamezniki v takem sistemu preživijo, se poslužujejo laži, prikrivanja resnice, kar se kaže tudi v obravnavanem romanu. Razcepljeni so v nevarnosti, ker so drugačni in jih je težko »uniformirati«, težko jih je nadzirati, tako jih tudi ne morejo prisiliti, da delajo po volji Eruditov. Najbolj pomembna stvar v antiutopičnem sistemu je, da vlada enoumje in da ne pride do upora. Če slutijo upor, ga morajo zaustaviti; kruti procesi proti neprilagodljivim (Koritnik, 2004). Če Tris in Štirici ne bi uspelo, bi ju čakala kruta smrt, kar je bilo nakazano (utopitev v kocki, polni vode).

Na podlagi ugotovljenega lahko potrdimo hipotezo, da delo spada med antiutopije, čeprav ne vsebuje popolnoma vseh značilnosti antiutopij (recimo jezik, ki ga Koritnik (2004) omenja v 9. točki, v romanu ne služi obvladovanju resničnosti, poudarka na jeziku kot sredstvu ni). Kot je razvidno iz analize, se veliko tem v romanu prekriva z opisanimi značilnostmi, ki jih avtorji pripisujejo antiutopijam.

3 EMPIRIČNI DEL

3.1 Raziskovalne metode

Uporabili smo več raziskovalnih metod. Z deskriptivno metodo smo predstavili namen raziskave, vsebinsko analizo, hipoteze, interpretiranje rezultatov raziskave in sklepov. Uporabili smo tudi metodo anketiranja, s pomočjo katere smo določene hipoteze lahko potrdili oz. ovrgli. Metoda analiziranja je bila uporabljena pri analizi odgovorov na anketo. Uporabili smo še metodo intervjuja, s katero smo poskušali poizvedeti o delu raziskave širše in primerjati podatke s podatki, ki smo jih pridobili s pomočjo ankete.

3.2 Raziskovalne hipoteze

Eno metodo smo predhodno že potrdili v teoretičnem delu naloge, v drugem delu smo želeli preveriti naslednje hipoteze:

- Najstniki si najprej ogledajo film. Ker jim je všeč, preberejo tudi knjigo.
- Knjige postanejo bolj znane zaradi filmov, ki so posneti po njih.
- Ker jim je vsebina prvega dela trilogije všeč, čakajo na izid drugih delov trilogije.
- Priljubljenost knjige oz. filma je kratkoročna.
- Mladim bralcem so všeč teme, ki so tipične za tak žanr.
- Knjige vplivajo na bralce.

3.3 Analiza ankete

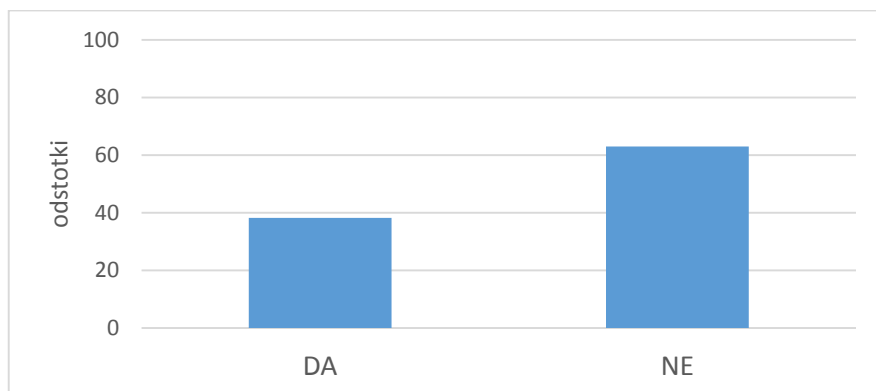
V drugem delu raziskovalne naloge bo prikazano, ali so knjige z opisano tematiko priljubljene pri osmošolcih in devetošolcih naše šole. S pomočjo anketnega vprašalnika bomo poskušali ugotoviti, kaj bralce pri knjigah sploh privlači oz. katere teme so jim blizu. Vprašanja so tako vezana na roman Razcepljeni, na teme, ki se v romanu pojavijo, hkrati pa so vključene teme, ki niso tipične za ta žanr, pa jih učenci lahko izberejo kot njim zanimive. Zanimalo nas je tudi, ali so si ogledali film in prebrali knjigo ter v katerem vrstnem redu, če so torej brali in gledali Razcepljene. Glede na to, da naj bi taka literatura zanimala mlade, ki jih zanima širša svetovna problematika (Ryan, 2014) in da je namen take književnosti tudi opozoriti na možen razplet v družbi v prihodnosti, smo v vprašalnik vključili tudi vprašanje o najvplivnejši knjigi ter na kak način knjiga vpliva na bralca.

TABELA 1: Število in odstotek učencev, ki so sodelovali v raziskavi (anketi) glede na razred in spol

	ŠTEVILO UČENCEV	ODSTOTKI (%)	SKUPAJ (ŠT. UČENCEV)
MOŠKI	55	53,92	102
ŽENSKI	47	46,07	
8. RAZRED	49	48,04	102
9. RAZRED	53	51,96	

Kot je razvidno iz preglednice, je v anketi sodelovalo skupaj 102 učenca. Anketo so reševali učenci 8. in 9. razreda, saj so knjige in teme, na katere se nanaša anketa, bolj primerne za starejše učence osnovne šole.

1. VPRAŠANJE: Ali poznaš trilogijo Divergent ali Razcepljeni (Razcepljeni, Neupogljivi, Povezani), ki jo je napisala avtorica Veronica Roth?

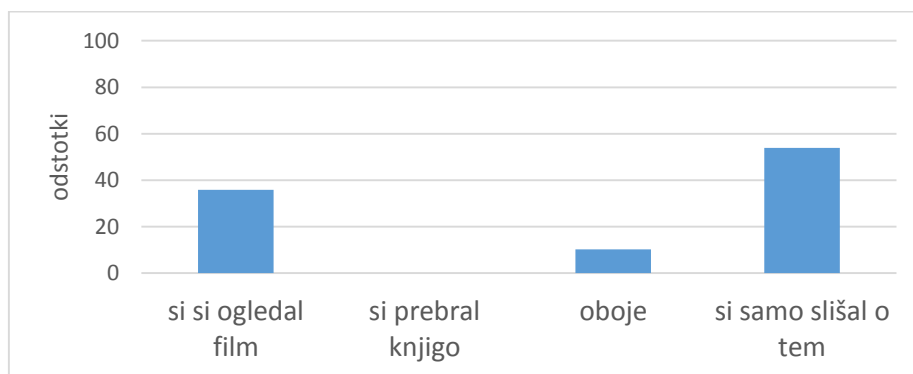

Slika 1: Poznavanje trilogije Razcepljeni

Zanimalo nas je, koliko učencev sploh pozna delo, s katerim se ukvarja raziskovalna naloga.

Kot je razvidno iz grafa, je na vprašanje o poznavanju z DA odgovorilo 39 učencev (38,24%), z NE pa 63 učencev (61,76%). To kaže, da čeprav nekaj učencev pozna trilogijo Razcepljeni, še vseeno ni zelo priljubljena med učenci, saj jo pozna le manj kot pol učencev, priljubljenost pa lahko izhaja šele iz poznavanja dela.

2. VPRAŠANJE: Če si pri prejšnjem vprašanju obkrožil DA, ali si si ogledal film, si prebral knjigo, oboje, ali si samo slišal o tem?

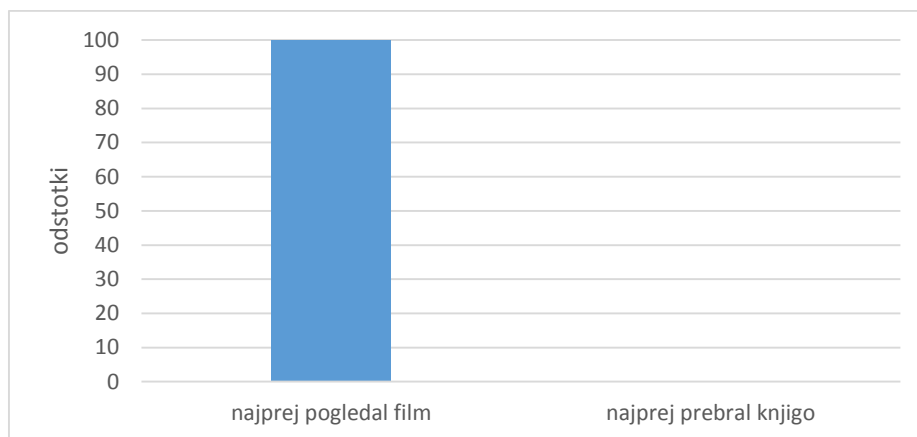
Slika 2: Odgovori o ogledu filma, branju knjige, obojem oz. zgolj slišanjem

Zanimalo nas je, kako učenci poznajo trilogijo Razcepljeni. Ugotavljali smo, koliko učencev je sploh prebralo knjigo ali si ogledalo film in če veljata hipotezi, da so takšne knjige priljubljene zaradi filmov, posnetih po njih in da najstniki preberejo knjige zaradi filmov.

Na to vprašanje je odgovarjalo 39 učencev, saj jih le toliko pozna trilogijo Razcepljeni. 14 (35,9%) učencev si je ogledalo film. Takih učencev, ki bi prebrali knjigo, preden so si ogledali film, ni. 4 (10,25%) učenci so odgovorili, da so prebrali knjigo in si ogledali film, 21 (53,85%) učencev je odgovorilo, da si niso ne ogledali filma ne prebrali knjige, ampak se jim zdi znan naslov.

Čeprav niso prebrali knjige, je 14 učencev vseeno gledalo film, zato lahko sklepamo, da je prepoznavnost dela moč pripisati filmu, ki je bil posnet po njem. Nihče ni prebral knjige, ne da bi si ogledal film. Zaradi tega lahko tudi sklepamo, da je trilogija bolj znana zaradi filmov.

3. VPRAŠANJE: Če si pri prejšnjem vprašanju obkrožil, da si c (oboje), torej prebral knjigo in si si ogledal film, si najprej prebral knjigo ali pogledal film?

Slika 3: Prikaz o prej prebrani knjigi oz. prej ogledanem filmu

Zanimalo nas je, ali velja hipoteza, da si najstniki najprej ogledajo film in ker jim je film všeč, preberejo tudi knjigo.

Na vprašanje so odgovarjali samo 4 učenci, saj jih je samo toliko pogledalo film in prebralo knjigo. Vsi učenci so najprej pogledali film, preden so prebrali še knjigo. Iz tega lahko sklepamo, da hipoteza, da si najprej ogledajo film in ker jim je ta všeč, preberejo še knjigo, velja.

4. VPRAŠANJE: Če si pri 4. vprašanju obkrožil b ali c, torej si prebral knjigo, si prebral samo prvi del ali tudi ostala dela?

Slika 4: Delež učencev, ki so prebrali trilogijo

Zanimalo nas je, ali velja hipoteza, da preberejo prvi del trilogije in ker jim je ta všeč, čakajo na izid drugih delov in preberejo še te.

Ponovno so odgovarjali le 4 (100%) učenci, ki so prebrali prvi del trilogije, vsi 4 so prebrali tudi druga dva dela.

Sklepamo lahko, da hipoteza, da preberejo ostala dela trilogije, če jim je všeč prvi del, velja.

5. VPRAŠANJE: Na črto napiši naslov ene ali več tebi ljubih knjig in pojasni, kakšen vpliv so imele nate (npr. si veliko razmišljal o njej še kasneje, spremenila ti je tvoj pogled na svet/življenje/ljudi ... ali je vzbudila želja po čem, ponudila odgovor na kakšno vprašanje ipd.).

TABELA 2: Odgovori učencev na vprašanje o vplivu, ki so ga njim ljube knjige imele na njih

NASLOV KNJIGE	VPLIV NA UČENCA
Harry Potter (9 glasov)	Več let sem veliko razmišljala o njej in kako bi bilo, če bi tak svet bil resničen.
Krive so zvezde (5 glasov)	Name je imela čustven vpliv. Drugače gledam na tiste, ki imajo raka.
Zbirka Labirint (4 glasovi)	Prebrala sem jo v angleščini, tako sem izboljšala znanje angleščine.
Živeti hočem (3 glasovi)	Veliko sem razmišljala o njej in spremenila mi je pogled na svet.
7 minut čez polnoč (3 glasovi)	Uči nas, da se moramo sprijazniti s stvarmi čim prej, ker bo huje, če jih zadržimo v sebi.
Skrivnostni primer ali Kdo je umoril psa (3 glasovi)	Vzbudila mi je veliko vprašanj o tem, kako živijo takšni ljudje.
Iskanje Eve (2 glasova)	Vzbudila mi je vprašanja in veliko sem razmišljala o njej.
Messi: resnična zgodba o fantu, ki je postal legenda (2 glasova)	Zaradi nje sem spet začel igrati nogomet. Zelo dober vpliv, ker je Messi moj idol.
Robinson Crusoe (2 glasova)	Izvedel sem, da lahko en človek vse naredi sam.
Igre lakote (2 glasova)	Veliko sem razmišljal, kako bi bilo, če bi tak svet res obstajal.
Zgodba o nevidnem človeku (2 glasova)	Naučila me je, da ni pametno lagati, ker se mi bo vse vrnilo. Daje spodbudo, da se sprijazniš z resnico.
Artemis Fowl (3 glasovi)	Spremenila mi je pogled na akcijske knjige. Spodbudila me je, da sem začela spet brati.

Ena izmed hipotez je, da imajo knjige vpliv na bralce. Želeli smo izvedeti, ali je to res in kakšen vpliv imajo na bralce.

19 (18,63%) učencev glede vpliva ni odgovorilo nič, 4 (3,92%) učenci so zapisali, da ne berejo knjig, 5 (4,90%) učencev pa je napisalo, da ni nobene takšne knjige, ki bi imela nanje vpliv. Od ostalih 74 (72,55%) učencev jih je 38 (37,25%) napisalo le imena njim ljubih knjig, 36 (35,29%) pa je napisalo še o vplivu, ki ga je knjiga imela na njih. V tabeli je nekaj najpogosteje navedenih odgovorov.

Veliko učencev je napisalo, da so jim knjige dale misliti o čem, o razmišljanju o drugačnem svetu sta bila dva odgovora, kar je namen antiutopij. Med najbolj pogosto branimi knjigami sta tudi dve antiutopični deli, Igre Lakote in Labirint. En učenec je zapisal, da je razmišljal, kako bi bilo, če bi živel v svetu, kot je opisan v Igrah lakote. Knjiga je pri njem dosegla namen, da opozori o možni nezaželeni različici sveta v prihodnosti. Drugega odgovora ne moremo prišteti sem, čeprav je prav tako razmišljal o možnem drugačnem svetu, saj je Harry Potter fantazija.

Iz tega lahko sklepamo, da čeprav sigurno knjige vplivajo na učence, jih večina ni napisala nič o tem. Ali se vpliva ne zavedajo ali o tem ne razmišljajo, morda sledijo le zgodbi. Le 35,29% učencev je pravzaprav napisalo, da so knjige imele nekakšen vpliv na njih.

6. VPRAŠANJE: Katere izmed tem te zanimajo, ko gledaš filme ali bereš knjige? Obkroži.

TABELA 3: Odgovori učencev na vprašanje, katere teme v knjigah oz. filmih jih zanimajo po vrsti od najbolj priljubljene do najmanj priljubljene teme

TEMA	ŠT. GLASOV ZA TEMO
Napeto dogajanje	69
Akcija	55
Grozljiva vsebina	53
Reševanje zločina	53
Znanstvena fantastika	51
Vojna	47
Dramatični zapleti	45
Razkritje skrivnosti	43
Prijateljstvo	39
Najstniške težave	37
Nasilje	35
Pogumna dejanja	34
Napredna tehnologija	34
Soočanje s strahom	34
Ljubezenska zgodba	30
Upornišтво	27
Družba v prihodnosti	20
Spraševanje o sebi (kdo sploh sem?)	15
Pesimistična vizija prihodnosti	13
Medosebni odnosi	12
Družinske težave	11
Nadzor	9
Družbena ureditev	9
Politika	5
Religija	3
Ekologija	1

Namen je bil izvedeti, katere teme zanimajo učence, saj je ena od hipotez, da jih zanimajo teme, ki jih lahko najdemo v antiutopijah. Med teme smo vključili nekaj tem, ki jih lahko najdemo v knjigi Razcepljeni in nekaj tem, ki jih v knjigi ni.

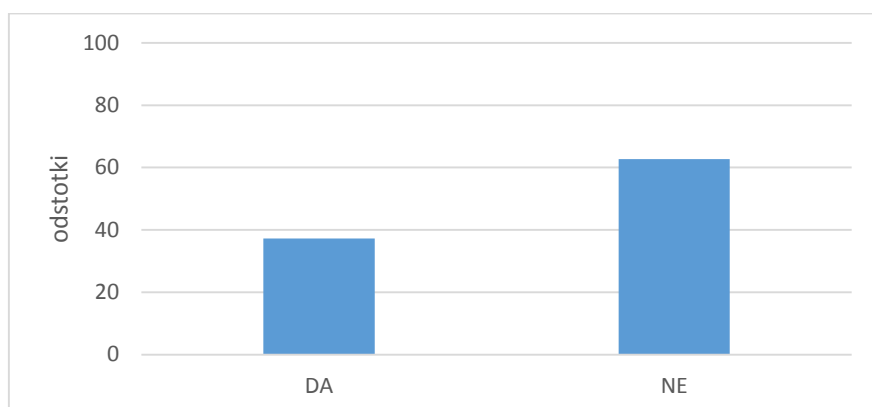
Kot teme, ki se pojavljajo v knjigi kot antiutopične, smo šteli naslednje: znanstvena fantastika, vojna, nasilje, pogumna dejanja, napredna tehnologija, soočanje s strahom, ljubezenska zgodba, upornišтво, družba v prihodnosti, spraševanje o sebi (kdo sploh sem?), pesimistična vizija prihodnosti, nadzor, družbena ureditev, politika, ekologija.

Kot je razvidno iz tabele, je veliko od prej naštetih tem bilo med priljubljenimi med učenci. Med antiutopičnimi temami prepoznamo vojno z največ glasovi, ostale teme se pojavijo v spodnjem delu tabele, kar kaže na to, da so to sicer privlačne teme, vendar niso najbolj privlačne med mladimi bralci naše šole.

Iz tega lahko sklepamo, da hipoteza, da teme, ki jih najdemo v antiutopijah, zanimajo mlade bralce, velja. Vendar sklepamo lahko, da so jim te teme všeč, radi berejo knjige s tako tematiko, a ni v ospredju. Ker hipoteza ne zahteva, da so to najpomembnejše med temami, lahko vseeno hipotezo potrdimo.

7. VPRAŠANJE: Ali prebereš naslednjo knjigo v seriji knjig, preden je po njej posnet film?

Npr. trilogija, pri čemer je posnet film le po prvem delu, napisana pa sta že drugi in tretji del.

Slika 5: Prikaz odgovorov na vprašanje o branju nadaljevanj v trilogiji, preden je po njih posnet film

Zanimalo nas je, ali učenci kdaj preberejo naslednjo v seriji knjig, če po njej še ni posnet film. 38 jih (37,25%) je odgovorilo z DA, 64 (62,75%) pa z NE, kar pomeni, da je kar nekaj učencev, ki bi prebrali knjigo, če še ni posnetega drugega filma, a še vseeno je učencev manj kot polovica. Iz tega lahko sklepamo, da učenci kljub zanimanju za nadaljevanja čakajo najprej na film.

8. VPRAŠANJE: V razpredelnici so naslovi knjig oz. filmov. Označi s kljukico ustrezen odgovor. V primeru, da noben ne ustreza, pusti prazno.

TABELA 4: Odgovorov učencev na vprašanje o poznavanju znanih mladinskih antiutopij

NASLOV	ŠT. GLASOV		
	ZVENI ZNANO.	PREBRAL SEM KNJIGO.	GLEDAL SEM FILM.
Igre lakote (Hunger Games)	29	12	66
Labirint (The Maze Runner)	39	10	45
Varuh spominov (The Giver)	45	4	12
Delirium (Delirium)	41	2	1
Uglies (Uglies)	33	3	Ni filma
Duša (The Host)	37	2	17

Zanimalo nas je, koliko učencev pozna nekaj od bolj znanih mladinskih antiutopij. Hoteli smo ugotoviti, ali so filmi oz. knjige sploh priljubljene med učenci. Lahko so izbrali, da jim delo zveni znano, da so prebrali knjigo ali pa so samo gledali film. Če niso prepoznali naslova, so pustili okvirček prazen. Če so označili, da so prebrali knjigo ali pogledali film, se »zveni znano« ne upošteva, tudi če so ga označili. Če so označili, da so prebrali knjigo in pogledali film, je oboje štelo.

Kot je razvidno iz tabele, je nekaj od danih del precej priljubljenih, druga so pa le znana. Tukaj se najprej izkaže, da so filmi bolj priljubljeni kot knjige. Najbolj priljubljena naslova sta Igre Lakote in Labirint. Večina učencev pozna Igre lakote. Film si je ogledalo 66 (64,71%) učencev, knjigo je prebralo 12 (11,76%) učencev, samo slišali zanje pa je 29 (28,43%) učencev. Film Labirint si je ogledalo 45 učencev (44,12%), knjigo je prebralo 10 (9,80%) učencev, samo slišalo zanje pa 39 (38,24%) učencev. V primerjavi z Razcepljenimi iz prejšnjih vprašanj sledi, da je le-ta tretji najbolj priljubljen film, knjigo pa je prav tako kot v teh primerih prebralo znatno manj učencev.

3.4 Poizvedovanje o priljubljenosti po knjižnicah

Želeli smo tudi poizvedeti o priljubljenosti knjige Razcepljenih v knjižnicah in kinih. O številu ogledov in oceni, ali je bil ogled velik ali ne, odgovora žal nismo dobili.

V knjižnicah smo o številu izposoj dobili sledeče odgovore: najprej smo za podatke vprašali delavce Knjižnice Josipa Vošnjaka Slovenska Bistrica. Zaradi obnovitve programa Cobiss so bili na voljo podatki samo od 30. 5. 2016 naprej. Takrat je bila knjiga izposojena šestkrat. Knjižničarka je tudi povedala, da glede na to, da je knjiga izposojena 1 mesec in je veliko zamud, je večino časa izposojena.

Za podatke smo poizvedovali tudi v Mariborski knjižnici na oddelku Rotovž. Knjižničarke so povedale, da knjiga ni tako izposojena kot npr. Igre lakote, ki je bila res zelo odmevna. Dobili smo tudi izpisek o izposoji o vseh knjigah iz trilogije Razcepljeni. Izpisek upošteva vse izposoje od datuma inventarizacije do izdelave izpisa 15. 2. 2017. Upoštevano je bilo število izposoj v vseh oddelkih knjižnice, v katerih so na voljo dela trilogije Razcepljeni. Podatki so pridobljeni iz programa Cobiss2/Izpisi. Izvedeli smo, da:

- prvi del trilogije, Razcepljeni, je bil v času od 12. 10. 2012 do 15. 2. 2017 izposojen 555-krat,
- drugi del trilogije, Neupogljivi, je bil v času od 20. 2. 2014 do 15. 2. 2017 izposojen 374-krat,
- tretji del trilogije, Povezani, je bil v času od 17. 9. 2014 do 15. 2. 2017 izposojen 284-krat.

Zanimalo nas je še, kaj to pomeni v primerjavi z izposojjo drugih knjig. Ga. Dragana Lujčić, ki je odgovorna za statistiko v Mariborski knjižnici, je povedala, da je težko primerjati izposoje, saj so določena dela npr. izposojena zaradi domačega branja. Primerjala jo je s knjigo enakega žanra, znanstveno-fantastično knjigo Krvne vezi avtorice Mead Richelle, ki je bila v obdobju od 2014 do danes izposojena 312-krat. Če to primerjamo z drugim in tretjim delom trilogije Razcepljeni, vidimo da imajo približno enako število izposoj, a prvi del trilogije je vseeno bil izposojen večkrat kot primerjano delo po knjižničarkinem izboru. Poudarila je tudi, da je potrebno upoštevati morebitno drugačno število izvodov, ki so zastopani v oddelkih Mariborske knjižnice, leto izida in še morebitne druge dejavnike, ki so vplivali na branost dela. Iz tega sledi, da težko sodimo o priljubljenosti romana.

Program Cobiss omogoča tudi, da sami raziščemo glede števila izposoj določenega dela po knjižnicah v vsej Sloveniji. Raziskali smo, katerih 250 knjig je bilo najbolj izposojanih med leti 2012 (ko je izšel prvi del romana v slovenščini) in 2017. Romana Razcepljeni na lestvici ni, tako sklepamo, da v Sloveniji težko govorimo o veliki priljubljenosti.

Kot je razvidno, je težko ugotoviti, ali je roman Razcepljeni priljubljen med bralci. Prav tako je težko ugotoviti, ali je delo priljubljeno kratkoročno ali ne. Hipotezo smo postavili, saj smo sklepali, da je priljubljenost takih knjig kratkoročna, saj je vezana na nadaljevanja oz. na filme, ki pritegnejo pozornost, nato pa gredo sčasoma v pozabo. Izkazalo se je, da tega ne moremo trditi niti ugotoviti, torej hipoteze ne moremo ne ovreči ne potrditi. Kljub zavedanju da bo težko trditi o priljubljenosti knjige, smo predvidevali, da bomo lahko odgovore našli s podatki, ki jim imajo knjižnice, a temu ni bilo tako.

4 ZAKLJUČEK

V teoretičnem delu smo ugotovili, da roman spada med antiutopična dela na podlagi vsebinske analize oz. tem, ki jih delo obravnava. To smo potrdili s pomočjo literature, ki opisuje značilnosti te literarne vrste.

Predvidevali smo, da so teme aktualne ali pa zanimive, zato berejo knjige s tako tematiko, hkrati pa smo ugotovili, da k branju pritegne predvsem film, posnet po knjižni predlogi. Ugotovili smo tudi, da so antiutopične teme zanimive, niso pa uvrščene med najbolj priljubljene, saj so tam v ospredju akcije, kriminalke, grozljivke, tudi vojna. Najatraktivnejše je napeto dogajanje, kar je moč pripisati kateremukoli žanru, znanstvena fantastika kot taka (ki je nekako nadpomenka za antiutopije, je sicer tudi privlačno branje. Teme, ki so izrazito antiutopične, so v drugi polovici seznama, kar pomeni, da mlade bralce naše šole ne zanimajo toliko opisi v knjigah o tem, kakšen bo morda svet v prihodnosti, družbena ureditev, nadzor na nami. Presenetljivo so tudi medosebni odnosi ali družinske težave manj zanimive teme, kaj šele politika ali religija ali ekologija.

Želeli smo ugotoviti, kaj mlade pritegne ali film ali knjiga in kaj od tega je zanje zanimivejše. Predvidevali smo, da si najprej ogledajo film in ker jim je ta všeč, preberejo še knjigo. Anketa je hipotezo potrdila. Ne smemo pa zanemariti majhen delež teh, ki so sploh prebrali trilogijo, a tisti, ki so prebrali prvi del, so brali tudi naprej, a so najprej počakali na film. Hipoteza, da preberejo nadaljevanja v primeru, da jim je prvi del všeč, tudi drži.

Raziskali smo tudi o vplivu knjig na bralce, saj je to namen antiutopičnih del: prikazati prihodnost, ki si je ne želimo z namenom, da kaj spremenimo, da torej močno vplivajo na nas, bralce. A kot se je izkazalo, na veliko učencev še nobena knjiga ni imela vpliva, o katerem bi zavestno razmišljali, čeprav so lahko izbrali njim najljubše delo. Nekateri poročajo o tem, da so o vsebini knjige vendarle veliko razmišljali. Le en učenec je čutil vpliv, ki naj bi bil pričakovan od antiutopij. Hipotezo o velikem vplivu na razmišljanje mladih bralcev smo tako ovrgli.

Hoteli smo tudi poizvedeti o kratkoročni priljubljenosti takšnih del. Izvedeli smo, da trilogija Razcepljeni v Sloveniji sploh ni tako priljubljena, kot smo predvidevali. Še zanimivejše je bilo odkritje o tem, kako težko je »izmeriti« priljubljenost katerekoli knjige, četudi smo dostopali do statističnih podatkov izposoj, ki pa niti za knjižničarke niso dovolj dobro merilo, da bi sodile o priljubljenosti. Tako hipoteze o kratkoročni priljubljenosti ne moremo ne ovreči ne potrditi. Enoznačnega odgovora namreč nismo dobili.

5 VIR IN LITERATURA

5.1 Vir

1. Roth, V. *Razcepljeni*. Tržič: Učila International, 2012.

5.2 Literatura

1. Booker, M. K. *Antiutopija v moderni literaturi: fiktivna kot družbena kritika*. Ljubljana: Založniški atelje Blodnjak, 2004.
2. Daugul, R. *Utopične in antiutopične prvine v slovenski pripovedi*. Ljubljana, Univerza v Ljubljani Filozofska fakulteta, 2010. Dostop: slov.si/dipl/daugul_romana.pdf (23. 10. 2016).
3. Derenčin, M. *Kaj nam bo prinesla prihodnost? (Distopija v znanstveni fantastiki)* Ljubljana, Univerza v Ljubljani Fakulteta za družbene vede, 2014. Dostop: dk.fdv.uni-lj.si/diplomska/pdfs/derencin-majda.pdf (07. 10. 2016).
4. Dobnik R. *Prevodni premiki kulturnih elementov v antiutopiji Handmaid's Tale*. Maribor, Univerza v Mariboru Filozofska fakulteta, 2010. Dostop: dk.um.si/Dokument.php?id=18409 (23. 10. 2016).
5. Gajšek, E. *Predstavitev bioetičnih tem v antiutopičnih romanih*. Ljubljana, Univerza v Ljubljani Teološka fakulteta, 2015. Dostop: repositorij.uni-lj.si/Dokument.php?id=73195&lang=slv 8 (23. 10. 2016)
6. *Gradivo: Zapiski [03]*. Studentski.net, 2016. Dostop: http://studentski.net/gradivo/umb_pef_rp1_mlk_sno_zapiski_03 (18. 11. 2016)
7. Gundersen, K. McKeever, C. ed. *Divergent Summary*. GradeSaver, 2014 a. Dostop: <http://www.gradesaver.com/divergent/study-guide/summary> (18. 1. 2017)
8. Gundersen, K. McKeever, C. ed. *Divergent Symbols, Allegory and Motifs*. GradeSaver, 2014 b. Dostop: gradesaver.com/divergent/study-guide/symbols-allegory-motifs (20. 02. 2017)
9. Gundersen, K. McKeever, C. ed. *Divergent Themes*. GradeSaver, 2014 c. Dostop: gradesaver.com/divergent/study-guide/themes (10. 02. 2017)
10. *Ivan Tavčar: 4000*. e-knjiga.si, 2017. Dostop: http://www.e-knjiga.si/more_cover.php?recordID=15 (26. 2. 2017).
11. Koritnik, A. *Negativna utopija: outopia in dystopia: zgodovina in teorija*. Ljubljana, Univerza v Ljubljani Filozofska fakulteta, 2004.
12. Ryan, D. *Emerging Themes in Dystopian Literature: The Development of an Undergraduate Course*. Scholarworks at WMU, 2014. Dostop: scholarworks.wmich.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=3460&context=honors_theses (09. 10. 2016).
13. *Slovar slovenskega knjižnega jezika*. Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU. Ljubljana: Založba ZRC, 2000. Dostop: http://bos.zrc-sazu.si/cgi/ao3.exe?name=sskj_testa&expression=utopija&hs=1 (17.1. 2017).
14. Wikipedia contributors. *Divergent (novel)*. Wikipedia, The Free Encyclopedia, 2017 a. Dostop: [https://en.wikipedia.org/wiki/Divergent_\(novel\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Divergent_(novel)) (10. 02. 2017).
15. Wikipedia contributors. *Science Fiction*. Wikipedia, The Free Encyclopedia, 2017 b. Dostop: http://en.wikipedia.org/wiki/Science_fiction (13. 11. 2016).
16. Wikipedia contributors. *Veronica Roth*. Wikipedia, The Free Encyclopedia, 2017 c. Dostop: https://en.wikipedia.org/wiki/Veronica_Roth (13. 11. 2016).
17. Wikipedia contributors. *Young-Adult Fiction*. Wikipedia, The Free Encyclopedia, 2017 d. Dostop: http://en.wikipedia.org/wiki/Young_adult_fiction (13.11. 2016).
18. Zupan Sosič, A. *Zavetje Zgodbe: Sodobni slovenski roman ob koncu stoletja*. Ljubljana: Literarno-umetniško društvo Literatura, 2003.